

TINERII ȘCOLII SOCIOLOGICE DE LA BUCUREȘTI – DIN PERSPECTIVA UNITĂȚII SUFLETEȘTI

Oana Samira Cîrlig

Rezumat

Materialul de față își propune să realizeze o analiză a societății românești pornind de la ideea că, deși ne aflăm în an Centenar, imperativul unificării sufletești a României a rămas în umbra trecutului. Astfel, în conturarea evoluției României în cei 100 de ani de la Marea Unire, materialul va aduce în discuție începutul procesului de unificare sufletească datorat echipelor de studenți din cadrul Școlii Sociologice de la București, realizat prin cercetările lor monografice. În acest sens, se va discuta despre introducerea Legii Serviciului Social care a făcut posibil contactul direct al tinerelor elite cu satul și problemele sale. De asemenea, se va discuta despre instaurarea regimului comunist în România, care a adus cu sine lichidarea elitei ce gândea național și putea definitiva acest ideal. Vom continua apoi cu problema analfabetismului funcțional, ce împiedică generația tânără de astăzi să realizeze visul unirii. Astfel, se impune o comparație între România de astăzi, care, deși se află într-un an cu o însemnată importanță identitară, este mai dezbinată ca oricând, și România Mare de acum 100 de ani. Materialul de față își propune, de asemenea, să contureze cauza acestei crize identitare: instaurarea regimului comunist, dar și efectul pe care l-a avut acest regim criminal asupra evoluției ulterioare a României.

Cuvinte-cheie: centenar, unitate sufletească, analfabetism funcțional.

Abstract

The present article aims to analyse the Romanian society, starting from the idea that, although we are in a Centenary year, the imperative of Romania's spiritual unification remained in the shadow of the past. Thus, in defining the evolution of Romania at its 100th anniversary of the Great Union, we will bring into question the beginning of the process of the soul unification due to the student teams of the Sociological School in Bucharest that conducted their monographic type of research. In this respect, the introduction of the Social Service Law will be discussed, an initiative which made possible the direct contact between the young elite with the village and its problems. The article will also address the establishment of the communist regime in Romania that led to the liquidation of the national elite. Also, we will describe the problem of the functional illiteracy, which prevents the young generation of today to realize the dream of unification. Thus, a comparison is needed between today's Romania which, although in a year of considerable importance, is more disunited than ever, and Greater Romania from 100 years ago. We will outline the cause of this identity crisis: the establishment of the communist regime, but also the effect that this criminal regime had on the subsequent evolution of Romania.

Keywords: centenary, soul unity, functional illiteracy.

Introducere

Materialul își propune să realizeze o schiță a societății românești în an Centenar, pentru a evidenția modul în care aceasta a evoluat în cei 100 de ani de la Marea Unire prin prisma elitelor formate ca urmare a *Serviciul Social*. În acest sens, materialul își propune să descrie problematica actuală a societății prin concepte precum: *cămin cultural*, *școală țărănească*, *monografie* (întâlnite în sociologia de tip gustiană), *reîntregire națională*, *unitate sufletească* (întâlnite în scrierile lui Vulcănescu) și *analfabetism funcțional* (concept recent apărut în literatura de specialitate și tot mai invocat în discursul public al elitelor românești contemporane).

Unificarea sufletească

Unificarea sufletească reprezintă misiunea unei generații, unirea tuturor românilor sub același chip. Discutând despre misiunea generației, Vulcănescu spune că omul românesc are un singur chip, dar brăzdat de ispite. Pentru ca aceste ispite să nu-i spargă chipul, este nevoie de mărturia generației:

„Dacă tineretul acestei țări nu reușește ca, în această generație, să reducă idealurile omenești centrifugale ale românilor din diferite colțuri ale țării, într-un singur chip al omului românesc, în care să se recunoască românii de pretutindeni ca într-un bun al lor; dacă tipul omului rusesc, dostoevskian și tolstoian al basarabenilor și omul latino-kantian al ardelenilor nu reușește să dea o sinteză vie cu omul bizantino-francez al celor din Vechiul Regat – sinteză în care tendințele centrifugale să nu se mai regăsească decât ca ispite de universalizare ale unui aceluiasi om al lui Eminescu și al lui Creangă – , unitatea politică a acestui neam, care s-a dorit un mileniu și care, în clipa în care își dă mâinile, nu se mai recunoaște – mi se pare amenințată.”¹

În aceste condiții, se impunea o măsură la nivel național, prin intermediul căreia tinerii să contribuie la îndeplinirea unității sufletești. Astfel că *Legea Serviciului Social* a dat șansa tinerei elite să participe la ridicarea satelor, fapt ce constituia o parte a procesului de *unificare sufletească* și, totodată, era parte esențială a misiunii *Școlii Monografice*. Cu alte cuvinte, fiecare regiune are specificul său și, pentru a fi unificate, oamenii locului trebuie mai întâi cunoscuți, ceea ce presupunea o durată de timp îndelungată, ce depășește misiunea unei generații. De aceea, meritul *Legii Serviciului Social* constă tocmai în contactul direct al tinerelor generații cu problemele din realitatea dominantă a vremii: *satul*. Așadar, *Legea* a fost unul dintre instrumentele prin intermediul cărora se putea obține unificarea sufletească, cu condiția ca acest proces să nu fi fost stopat de regimul comunist.

„Experimentul echipelor regale studențești din perioada 1934–1938 a fost unul parțial reușit. Reușita rezidă, în primul rând, în consecințele pe care le-a avut în cele peste 100 de sate în care au ajuns 234 să lucreze cei peste 2.500 echipieri. În al doilea rând, experimentul a dus la

¹ Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, vol. I, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 25.

cristalizarea unui model de dezvoltare comunitară cu puternice note de pionierat și modernitate. În al treilea rând, prin consecințe și modelul pe care l-a generat, experimentul a ajuns la stadiul de mișcare socială amplă, cu excelență recunoaștere în spațiul românesc. Acțiunea culturală a Fundației Culturale Regale a fost a treia mare mișcare socială de „ridicare a satului” în prima parte a secolului trecut în România.”²

Tinerele elite și serviciul social

Legea pentru înființarea Serviciului Social a fost promulgată de Carol al II-lea la 13 octombrie 1938, fiind un act legislativ de tip cadru. Încă de la început, activitatea pedagogică a echipelor de studenți a fost pluridisciplinară, având însă ca punct central *căminul cultural*, locul unde era reunită întreaga elită locală a satului. Căminul cultural este definit de către Dimitrie Gusti ca fiind:

„O unitate de lucru, alcătuită și condusă de localnici, săteni, intelectuali și fii ai satului plecați din sat. El este organul de execuție al Serviciului Social. Scopul Căminului Cultural este de a ajuta, întări și adânci acțiunea Bisericii, a Școlii și a autorităților de Stat. El va coordona și unifica toate activitățile desfășurate în sat de organele de Stat și sociale, prin dezvoltarea armonică.”³

O altă instituție relevantă în contextul de creștere a nivelului de trai de la sate a fost *școala țărănească* care, împreună cu instituția căminului cultural, avea misiunea de a produce tineri pricepuți și implicați în procesul de organizare a muncii intelectuale. Astfel, s-a format un nucleu de acțiune care s-a dorit să consolideze și să fructifice evenimentul de la 1 decembrie 1918, prin implicarea tinerilor intelectuali în *identificarea și soluționarea problemelor comunităților rurale*. Cu alte cuvinte, căminul cultural avea ca țintă *realitatea socială* văzută prin cele patru puncte fundamentale ale dezvoltării unei comunități: *sănătate, muncă, minte, suflet*, în timp ce școala țărănească se preocupa de *educația națională*.

Conform *Legii Serviciului Social*, orice tânăr care urma o școală superioară sau o facultate, pentru a putea avea diploma de licență eliberată, trebuia să presteze activități socio-culturale timp de 3–6 luni în spațiul rural. Mai exact, munca tinerilor, viitorii intelectuali ai României Mari, presupunea utilizarea cunoștințelor teoretice dobândite în cadrul facultății în vederea identificării și rezolvării problemelor arzătoare întâlnite în timpul perioadei de activitate în mediul rural.

Organizarea muncii culturale de la sate, prin efectele *Legii Serviciului Social*, a ajutat la consolidarea socio-culturală a spațiului românesc, ulterioră unirii politice de la 1918. Mai exact, ceea ce generația tânără dorea în epocă era unificarea sufletească a tuturor românilor, indiferent de influențele străine ce le-au modificat

² Sandu Dumitru, „*Ridicarea satului*” prin el însuși – *Ideologii și practici în interbelicul românesc*, în *Școala Sociologică de la București*, coord. Sanda Golopenția, București, Număr 1–6, 2012, pp. 234–235.

³ Dimitrie Gusti, *Sociologia Militans. Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii*, vol. II, București, Fundația Regelui Carol II, 1946, p. 221.

mai mult sau mai puțin ființa (individuală și colectivă) în perioada de dinainte de Marea Unire. Iar meritul acelor tineri era că „cercetează nu numai cu mintea, ci și cu inima și se identifică cu cei pe care îi cunosc”⁴. Altfel spus, obiectivul tinerilor trimiși în spațiul rural a trecut dincolo de limitele unei cercetări științifice, în zona îngrijirii, organizării și ridicării satelor.

Unificarea sufletească prin serviciul social

Mircea Vulcănescu, unul dintre cei mai dotați intelectuali pe care Școala Sociologică de la București i-a creat, definea generația ca fiind:

„O grupare socială bio-psiho-istorică, în care predomină oameni de aceeași vârstă, care se manifestă simultan, spontan, cu conștiința solidarității lor de vârstă... manifestările acestei grupări sunt condiționate de faptul că membrii componenți au participat la un anumit eveniment istoric, a cărui influență au suferit-o în perioada lor de formație intelectuală – fapt care face să predomine, în manifestările lor, preocupări de aceeași natură, precum și o asemănare de material și de măștri. Aceasta predominare mai poate fi condiționată și de felul în care tineretul participă la activitatea colectivității și de încadrarea sau neîncadrarea lui în ierarhia socială existentă.”⁵

Potrivit acestuia, în istoria modernă a României s-au succedat mai multe generații: prima este generația premergătorilor (1821) urmată de generația pașoptistă (1848–1880), cea de-a treia este generația junimistă (1880–1907), urmată la rândul său de generația socială (după 1907). Ultimele două generații teoretizate de Vulcănescu sunt „*generația de foc*” sau „*generația Unirii*”, căreia i se datorează participarea la Marele Război și la Marea Unire de la 1918, succedată de „*tânăra generație*”, a cărei preocupare a fost unitatea sufletească a românilor⁶. Din această ultimă categorie au făcut parte și studenții *Școlii Sociologice de la București*, care au urmărit prin acțiunile lor să atingă noul ideal național: *unitatea sufletească*. Generația de după 1918 a încercat să își dea măsura mergând la sate pentru a vedea ce nu funcționează optim în sistemul socio-cultural și economic, putându-se astfel realiza o radiografie a principalelor probleme din fiecare regiune.

În generația de tineri ai României Mari se putea identifica un tip special de țăran și de sat. În acest sens, Henri H. Stahl susținea că Serviciul Social este:

„Am ajuns, după atâta amar de vreme, să știm ce vrem, să cunoaștem problemele satului și mijloacele ridicării lui culturale. Avem un program pe care, cu bună dreptate, îl credem rodnic. Acest program este următorul: un sat se ridică prin el însuși; o echipă, o tabără, un tehnician izolat, nu pot să facă nimic, dar absolut nimic, dacă nu reușesc să scoată din amorțire satul el însuși. Noi nu suntem altceva decât o echipă de șoc, noi dăm numai o pornire, un prim pas, o trezire. Satul, el însuși, trebuie apoi, să urmeze la munca permanent.”⁷

⁴ *Ibidem*, p. 178.

⁵ Mircea Vulcănescu, „Generație” în „*Criterion*”, an I, nr. 3–4, 1934, pp. 3–16.

⁶ *Ibidem*, p. 21.

⁷ Henri H. Stahl, *Pentru sat*, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1939, p. 192.

România dezbinată de astăzi, în comparație cu România Mare de ieri

Anul Centenarului ne găsește mai nepregătiți și dezbinați ca oricând. Satul (dar și orașul) se confruntă cu tot mai multe probleme, fie că discutăm de demografia negativă, natalitatea tot mică de la an la an, mortalitatea tot mai semnificativă, emigrația tinerilor și a persoanelor active tot mai pronunțată, România fiind a doua țară ca migrație, după Siria (care este în război), abandonarea politico-economică de către elite, vizibile facil prin nivelul de cultură și civilizație proiectat în teren.

„Raportul ONU arată că, în perioada 2000–2015, România a avut cea mai mare creștere a diasporii la nivel mondial, dacă nu luăm în considerare Siria. În cifre, țara noastră este a patra la nivel european ca număr al imigranților, cu 3,4 milioane de oameni.”⁸

„La țară, ordinea derivă direct din creștinismul cosmic și se pare că încă vascularizează salvator viața satului, chiar și pentru cei care s-au întors de la muncă din Occident și și-au făcut case-colivii din beton și sticlă.”⁹

Societatea românească pare a suferi de sindromul abandonului tot mai acut și, în loc să sărbătorească 100 de ani de la făurirea Marii Uniri prin proiecte de viitor, aceasta se află în mijlocul unor chestiuni aproape complet ignorate, cum este reunificarea cu Basarabia, sau care au fost prezentate de media dominantă ca dezbinatoare, cazul referendumului pentru redefinirea familiei în Constituție. Complexul societăți abandonate explică lipsa unui proiect de dezvoltare durabilă, a unei infrastructuri corespunzătoare, destructurarea identității naționale etc.

Unirea cu Basarabia a fost o poruncă a vremii trecute, dar oare mai este și astăzi? Acest proces presupune:

„Convergența densităților dinamice din cele două state și societăți. Densitatea dinamică se referă la calitatea și intensitatea interacțiunilor. Interacțiunea dintr-o societate înseamnă muncă și comunicații care să faciliteze întâlnirea dintre munci (diviziunea muncii).”¹⁰

„Unirea cu Basarabia nu este un moft istoric. Este un demers firesc pentru o țară care vrea să se recupereze pe sine. Reprezintă reintegrarea României pe istmul ponto-baltic, frontiera sa naturală. Totodată, reintegrarea Basarabiei odată cu fructificarea unor proiecte interne (A8) și regionale (Trimarium) este convergentă cu apariția componentei etno-politice a politicii noastre externe.”¹¹

Acest ideal este realizabil numai în condițiile în care are loc o bună organizare a strategiei naționale în fața unor oportunități/provocări precum *Inițiativa celor Trei Mări*

⁸ Realitatea.net, „Incredibil! România, pe locul 2 după Siria în topul top mondial al migrației”, 12.08.2017, articol disponibil la adresa de internet www.realitatea.net/incredibil-romania-pe-locul-2-dupa-siria-in-topul-top-mondial-al-migratiei_2092967.html.

⁹ Radu Baltasiu, „Geopolitica luxului. Ce fel de aliat strategic este România dacă tu îi ataci sanctuarul moral, țărănul român și formula sacră de viață, familia?”, 26.02.2013, articol disponibil la adresa de internet www.ziaristionline.ro/2013/02/26/analiza-prof-radu-baltasiu-geopolitica-luxului-ce-fel-de-aliat-strategic-este-romania-daca-tu-ii-ataci-sanctuarul-moral-taranul-roman-si-formula-sacra-de-viata-familia/.

¹⁰ Radu Baltasiu, „Reunificarea României”, 25.08.2018, articol disponibil la adresa de internet www.estica.eu/article/reunificarea-romaniei/.

¹¹ *Ibidem*.

venită din partea Poloniei sau centura Mării Negre venită din partea Rusiei. Aceste inițiative, indiferent de miza lor, nu au un răsunset în societatea românească pentru că elitele și-au pierdut influența în zonă și capacitatea de a gândi strategic spațiul național, adică de a face geopolitică prin inițiativă istorică:

„...pe un punct geopolitic de vedere coerent, punctul de vedere românesc asupra locului și rolului României. Deci, orice discuție despre cum vom răspunde acestor chemări și inițiative trebuie să pornească de la formularea unui punct de vedere românesc asupra regiunii.”¹²

Despre amplasarea României în lume vorbește explicit părintele geografiei românești și precursorul geopoliticii din țara noastră, Simion Mehedinți, potrivit căruia, deși aparent România este o țară marginală, aceasta se află la încheietura unor puncte geopolitice, geoeconomice și geoculturale de un vădit interes în economia Europei:

„Zona istmului ponto-baltic este, pentru lumea statelor din Apus, de o mare importanță. Din p. d. v. geologic, morfologic, climatic, hidrografic, biogeografic, etnografic, antropogeografic, geopolitic, țările baltice cu Polonia și România laolaltă constituiesc hotarul Europei în fața «Marei-Siberii». Mai ales României, cu originea, limba și cultura lor, care înspre Mediterana își au obârșia, mai ales ei – apar ca un popor de margine prin excelență, așa cum și Carpații sunt un bastion al Europei”¹³.

Problema analfabetismului funcțional

Trecem dinspre o abordare de tip geopolitic înspre una de tip sociologic, prin referirea la chestiunea analfabetismului funcțional, o temă „la modă” în cercurile intelectualității românești.

UNESCO oferea încă din 1978 o definiție de lucru:

„persoana care nu are știință de carte pentru a demara acele activități care să îi asigure funcționarea efectivă în grupul sau comunitatea din care face parte în scopul dezvoltării personale și sociale”¹⁴.

„Noi nu mai reușim să școlarizăm toți copiii, asistăm pasivi la abandonul școlar, avem peste 40% analfabetism funcțional între adolescenții de 15 ani, ne lovim de vulgaritatea unor elevi și profesori, lăsăm factorii extrașcolari să dicteze în școli, facem programe europene utopice, dar nu suntem în stare să igienizăm clădirile cu destinație școlară, descurajăm performanța și competiția, ridicăm în prim-plan mediocritatea, menținem în viață zeci de universități de stat și particulare fără rezultate notabile, ne întrajutorăm reciproc după principiul să ne fie bine tuturor. Este însă un bine perdant.”¹⁵

¹² *Ibidem*.

¹³ Ion Conea, „Recenzie la S. Mehedinți, Die geopolitische Lage Rumäniens, extras (8 pagini) din „Zeitschrift für Geopolitik”, în *Sociologie Românească*, an 4, Număr 4-6, 1938, pp. 304-305.

¹⁴ UNESCO, „Analfabetism vs. Analfabetism funcțional”, 1978, articol disponibil la adresa de internet: www.cjraemm.ro/download/2017-2018/2017-10-26-Analfabetismul-funcional_final.pdf.

¹⁵ Roxana Petrescu, „Ioan-Aurel Pop, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj: Din moment ce avem prea multe universități și nu le putem reduce ca număr, atunci se cuvine să le specializăm și să le clasificăm”, *Ziarul Financiar*, 08.08.2018, articol disponibil la adresa de internet: www.zf.ro/romania/100/ioan-aurel-pop-universitatea-babes-bolyai-cluj-din-moment-ce-avem-prea-multe-universitati-si-nu-le-putem-reduce-ca-numar-atunci-se-cuvine-sa-le-specializam-si-sa-le-clasificam-17391269.

Acum, în fenomenul analfabetismului funcțional, sunt incluși și cei care au studii superioare și diplome, dar nu posedă capacitatea de a înțelege în profunzime orice tip de problemă sau construct teoretic sau practic. Drama studentului român pare a fi cauzată de lipsa exercițiului în ceea ce privește actul gândirii, cu precădere al gândirii critice, lipsuri generate inclusiv de absența lecturilor în domenii-cheie. Cu alte cuvinte, universitățile, din producătoare de personalități culturale (Gusti), au devenit sursa unei probleme semnificative pentru societatea românească: au generat inflația de diplome și inserarea în societate a unor absolvenți nepregătiți mental, psihic și atitudinal pentru provocările viitorului.

Istoricul Nicolae Iorga considera că dezvoltarea tânărului student nu se face oricum, ci:

„cu orizont, cultură cu însuflețire, cultură care să ție cald și inimii și care să îndemne către acțiune – și nu acțiune violentă de zvâcniri, care «detrachează» la sfârșit și mintea, ci acțiunea cu scop, cu disciplină și răspundere”¹⁶.

Lipsa unei astfel de abordări aduce cu sine dezlipirea de fondul colectiv social (identitatea, valorile, obiectivele comunității naționale). Tot Iorga ne oferă soluția pentru a ieși din acest impas intelectual:

„cartea multă pentru capetele bune, sfaturi cumiști pentru ceilalți, care trebuie îndrumați la ogor și la meșteșuguri, dreptate fără greș pentru toată lumea, iată singurul program prin care putem ieși din așa de periculoasele îmbulziri de astăzi”¹⁷.

Este meritorie reîntoarcerea la sat a tinerilor intelectuali, acolo unde își pot forma mai ușor o conștiință națională. Totuși, Dimitrie Gusti susține că este greșit să vorbim despre o cultură generală, uniform răspândită la fiecare ins, deoarece aceasta este dobândită prin eforturi individuale:

„...cultura nu se poate dăru și nici impune de sus, ci ea trebuie dobândită în mod liber, de jos”¹⁸.

Revenind la *Legea Serviciului Social*, putem afirma că a fost un moment de sclipire al intelectualității românești, care s-a conexasă cu factorul politic din acea vreme (regimul carlist), prin care s-a încercat ridicarea satului, un prim pas al unificării sufletești. Dimitrie Gusti afirma în 1946 că:

„Idealul național de astăzi înseamnă înfăptuirea în modul cel mai desăvârșit al Nației, în zilele noastre în multe privințe adormită și existând numai sub formă potențială. Actualizarea ei maximală, iată imperativul național de astăzi!”¹⁹

Regimul comunist

Regimul comunist a fost un regim criminal, care nu a făcut altceva decât să încarcereze elitele cu cea mai vie gândire, pe cei mai harnici dintre țărani care au

¹⁶ Nicolae Iorga, *Sfaturi pe întuneric – Conferințe la radio 1931–1940*, București, Editura „Casa radio”, 2001, p. 97.

¹⁷ *Ibidem*, p. 95.

¹⁸ Dimitrie Gusti, *op. cit.*, p. 207.

¹⁹ *Ibidem*, p. 204.

constituit puterea ce alcătuia România Mare, în general, clasele ce reprezentau vitalitatea țării. Astfel, marii intelectuali, oamenii de cultură, principalii lideri politici ai opoziției, țărani etc. au fost judecați și condamnați, sub pretextul atribuirii falsei acuzații de „criminali de război”. Tortura la care deținuții erau supuși de către securiști, pentru a-i reeduca, este greu de descris în cuvinte. Anii grei de temniță nedreaptă au lichidat rând pe rând elitele care puteau îndeplini visul Marii Uniri. De aceea, proiectul de unificare sufletească a fost stopat chiar la începuturile sale.

„Gheorghe Boldur-Lătescu estimează numărul deținuților politici din perioada 1944–1989 la 1.131.000 oameni.”²⁰

„Numărul de 350 mii victime ale comunismului avansat de Raportul Tismăneanu apare astfel ca un fals grosolan.”²¹

Concluzie

Unificarea sufletească a României nu a putut fi încheiată din cauza experimentului comunist care, la propriu, a decapitat România. Astfel că, după *Revoluția din 1989*, societatea românească, aflată într-o aparentă, dar bruscă libertate, nu a găsit vectorii prin care să își regăsească misiunea istorică, să își definitiveze obiectivele și idealurile colective, devenind tot mai mult un stat eminent fiscal, nu o națiune activă în constelația puterilor internaționale.

Bibliografie

- Baltasiu, Radu, „Geopolitica luxului. Ce fel de aliat strategic este România dacă tu îi ataci sanctuarul moral, țăranel român și formula sacră de viață, familia?”, *Ziaristi Online*, 26.02.2013, articol disponibil la adresa de internet www.ziaristionline.ro/2013/02/26/analiza-prof-radu-baltasiu-geopolitica-luxului-ce-fel-de-aliat-strategic-este-romania-daca-tu-ii-ataci-sanctuarul-moral-taranul-roman-si-formula-sacra-de-viata-familia/.
- Baltasiu, Radu, „Reunificarea României”, *Estica News*, 25.08.2018, articol disponibil la adresa de internet: www.estica.eu/article/reunificarea-romaniei/.
- Conea, Ion, „Recenzie la S. Mehedinți, Die geopolitische Lage Rumäniens, extras (8 pagini) din „Zeitschrift fur Geopolitik”, pe August 1938, în *Sociologie Românească*, an 4, Nr. 4–6.
- Dumitru, Sandu, „«Ridicarea satului» prin el însuși – Ideologii și practici în interbelicul românesc”, în *Școala Sociologică de la București*, coord Sanda Golopenția, București, Nr. 1–6, 2012.
- Gusti, Dimitrie, *Sociologia Militans. Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii*, vol. II, București, Fundația Regelui Carol II, 1946.
- Iorga, Nicolae, *Sfaturi pe întuneric – Conferințe la radio 1931–1940*, București, Editura „Casa radio”, 2001.

²⁰ Alexandru Mihalcea, *Câte victime a făcut comunismul în România, 10.01.2008, România Liberă*, articol disponibil la adresa de internet: <https://romanalibera.ro/aldine/history/cate-victime-a-facut-comunismul-in-romania-115213>.

²¹ *Ibidem*.

- Mihalcea, Alexandru, „Câte victime a făcut comunismul în România”, *România Liberă*, 10.01.2008, articol disponibil la adresa de internet <https://romanalibera.ro/aldine/history/cate-victime-a-facut-comunismul-in-romania-115213>.
- Petrescu, Roxana, „Ioan-Aurel Pop, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj: Din moment ce avem prea multe universități și nu le putem reduce ca număr, atunci se cuvine să le specializăm și să le clasificăm”, *Ziarul Financiar*, 08.08.2018,.
- Realitatea.net*, „Incredibil! România, pe locul 2 după Siria în topul top mondial al migrației”, 12.08.2017, articol disponibil la adresa de internet: www.realitatea.net/incredibil-romania-pe-locul-2-dupa-siria-in-topul-top-mondial-al-migratiei_2092967.html.
- Stahl H., Henri, *Pentru sat*, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1939.
- Vulcănescu, Mircea, *Dimensiunea românească a existenței*, vol. I, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
- Vulcănescu, Mircea, *Generație în „Criterion”*, An I, Nr. 3–4, 1934.